

УДК 327:327.2 (470)

<https://doi.org/10.34142/24130060.2021.23.2.10>

ПЕРВИННА АПОЛОГІЯ НОВІТНЬОГО РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ: ЧИ НАСПРАВДІ НАТО ЗАГРОЖУЄ БЕЗПЕЦІ РОСІЇ?

О. О. Чуприна

Національний університет Мейнрут, (Республіка Ірландія)

Розглянуто проблему взаємовідносин Росія-НАТО. Встановлено, що наратив «розширення НАТО на Схід», який активно використовується російською пропагандою, служить виправданням агресивно-імперіалістичної політики РФ. НАТО розглядається, як загроза національної безпеки Російської Федерації. Стверджується, що НАТО, на сучасному етапі, являє собою виключно оборонний союз держав, які не мають агресивних чи то експансіоністських планів щодо інших держав, про що свідчать тенденції до зменшення кількості озброєнь та скорочення збройних сил у Європі.

Констатовано, що Росія веде агресивну політику щодо колишніх союзних республік, зокрема, України, прикриваючись необхідністю превентивного захисту від потенційного розширення євроатлантичного альянсу, таким чином, виправдовуючи власні неоімперіалістичні наміри; РФ й далі залишається смертельною загрозою для своїх сусідів, свободи, демократії та і всього людства загалом.

Ключові слова: НАТО, Росія, агресія, експансія, пропаганда, неоімперіалізм, ядерна зброя.

ПЕРВИЧНАЯ АПОЛОГИЯ НОВЕЙШЕГО РОССИЙСКОГО ИМПЕРИАЛИЗМА: ДЕЙСТВИТЕЛЬНО ЛИ НАТО УГРОЖАЕТ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИИ?

О. А. Чуприна

Рассмотрена проблема взаимоотношений Россия-НАТО. Установлено, что нарратив «расширения НАТО на Восток», активно используемый российской пропагандой, служит оправданием агрессивно-империалистической политики РФ. НАТО рассматривается как угроза национальной безопасности Российской Федерации. Утверждается, что НАТО, на современном этапе, представляет собой исключительно оборонный союз государств, не имеющих агрессивных или экспансионистских планов относительно других государств, о чем свидетельствуют тенденции к уменьшению количества вооружений и сокращению вооруженных сил в Европе.

Констатировано, что Россия ведет агрессивную политику в отношении бывших союзных республик, в частности Украины, прикрываясь необходимостью превентивной защиты от потенциального расширения евроатлантического альянса, таким образом оправдывая собственные неоимпериалистические намерения; РФ продолжает оставаться смертельной угрозой для своих соседей, свободы, демократии и всего человечества в целом.

Ключевые слова: НАТО, Россия, агрессия, экспансия, пропаганда, неоимпериализм, ядерное оружие.

PRIMARY APOLOGY OF THE NEWEST RUSSIAN IMPERIALISM: DOES NATO REALLY THREATEN RUSSIA'S SECURITY?

O. Chupryna

The analysis of the aggressive policy of the Russian Federation in the context of Russia-NATO relations is carried out.

The problem of Russia-NATO relations was considered. It has been established that the narrative of "NATO expansion to the East", which is actively used by Russian propaganda, serves as a justification for the aggressive imperialist policy of the Russian Federation. NATO is seen as a threat to the national security of the Russian Federation. It is claimed that NATO, at the current stage, is an exclusively defensive alliance of states that do not have aggressive or expansionist plans towards other states, as evidenced by the tendency to reduce the number of weapons and reduce the armed forces in Europe.

The strategic goals of NATO, defined in its official documents, are considered. It is indicated that the main goal of this military-political alliance was primarily the defense of Western Europe and the containment of the USSR and its communist satellites, which did not make a secret of their ultimate goal - the destruction of the "capitalist" democratic free world.

It has been established that there is no treaty or any other document that would provide guarantees of "non-proliferation to the East". In addition, the use of the term "enlargement" to the east completely misrepresents what NATO really is.

It is emphasized that the democratization of former Russian subordinate countries does pose a threat, but not to the Russian people. This is a threat to Putin's kleptocratic authoritarian regime, when free and democratic nations "set a bad example" to the Russian people. It is also important to note that all decisions in NATO are made by consensus, which effectively prevented Ukraine and Georgia from joining the alliance in 2008, when some member countries voted against it, fearing a negative reaction from Russia.

It was established that Russia pursues an aggressive policy towards the former union republics, in particular, Ukraine, under the guise of the need for preventive protection against the potential expansion of the Euro-Atlantic alliance, thus justifying its own neo-imperialist intentions; The Russian Federation continues to be a deadly threat to its neighbors, freedom, democracy, and humanity in general.

***Key words:** NATO, Russia, aggression, expansion, propaganda, neo-imperialism, nuclear weapons.*

Постановка проблеми. Ще задовго до російської агресії (до 2014 р.) проти України, починаючи щонайменше з горезвісної промови Путіна в 2007 році в Мюнхені, Кремль намагається виправдовувати свою агресивну антизахідну та антиукраїнську політику, спираючись на твердження, що Захід, а особливо НАТО, становлять загрозу національній безпеці Росії. Показово також, що більшість, якщо не всі наративи та міфи російської пропаганди, зрештою, теж зводяться до й базуються на ідеї «розширення» НАТО на схід і його «загрози» національній безпеці Росії. Цей наратив домінує в пропаганді Кремля не лише вдома, а й за кордоном. На одну лише багатомовну пропаганду та дезінформацію за кордоном, яка багато важить у

гібридній війні Росії проти Заходу, путінський режим щорічно витрачає понад 300 мільйонів доларів (Paul and Matthews, 2016). Тривалу агресію проти України Москва представляє як превентивний удар по маріонетці НАТО (News President, 2021), яка збирається напасти на матінку-Росію.

Щоб розвінчати ці твердження, потрібно поглянути на цей «фундаментальний міф» через призму доказів, що ґрунтуються на фактах. А то ж, чи було коли НАТО реальною загрозою для Росії? Для початку розглянемо стратегічні цілі НАТО, визначені в його офіційних документах. США та їхні союзники заснували організацію на початку холодної війни між тоталітарним комуністичним табором і вільним демократичним Заходом. І головною метою цього військово-політичного альянсу була насамперед оборона Західної Європи і стримування СРСР та його комуністичних сателітів, які не робили таємницею свою кінцеву мету – знищення «капіталістичного» демократичного вільного світу.

Аналіз актуальних досліджень. Різноманітні аспекти проблематики «Росія-НАТО» висвітлено в працях Річарда Ширреффа, Сета Джонстона, Стенлі Р. Слоана, Збігнева Бжезінського, Генрі Кіссінджера, Джорджа Фрідмана та низки інших західних дослідників.

Серед російських дослідників можна виокремити роботи В. Захарова, А. Арешева, О. Іванова, А. Баришева, М. Кучинської тощо. Слід зазначити, що російські дослідження так або інакше відображують офіційну точку зору на проблему, тобто НАТО розглядається виключно як реальний ворог російської держави.

Метою статті є аналіз агресивної політики Російської Федерації в контексті взаємовідносин Росія-НАТО.

Виклад основного матеріалу. Після закінчення «холодної війни» та розпаду Радянського Союзу в 1991 році НАТО прийняло більш широкий підхід, згідно з яким його основні цілі стримування та оборони були доповнені цілями співпраці та безпеки, що включали запобігання поширенню зброї масового знищення. НАТО також прагнуло побудувати партнерство з

Росією, для чого було створено Раду НАТО-Росія, яка забезпечила механізм консультацій та співпраці з широкого спектру питань безпеки в євроатлантичному регіоні. Таким чином, ключові стратегії та політика НАТО були зосереджені виключно на обороні та стримуванні, а також на створенні практичних механізмів безпеки та співпраці (НАТО, 2019). Можна зазвичай заперечити, говорячи, що офіційна позиція організації та її реальні цілі та дії можуть відрізнятися. Щодо цього аргументу достатньо вказати, що між 1945 і початком 1960-х років США та їхні союзники мали абсолютну ядерну перевагу над СРСР (Norris and Kristensen, 2016). І Захід міг би повністю, у буквальному сенсі, знищити Радянський Союз, якби мав такі наміри.

Твердження Росії про «обіцянки», які дав Захід її лідерам на початку 1990-х років про «нерозширення» на схід, також не є дійсними. Немає жодного договору чи будь-якого іншого документа, який би надавав такі гарантії. Окрім того, використання терміну «розширення» на схід абсолютно некоректно представляє, чим насправді є НАТО. Це насамперед сузір'я суверенних націй, а не імперія з експансіоністськими прагненнями. Організація базується на політиці відкритих дверей щодо європейських країн, які бажають приєднатися до клубу, який є не лише військовим альянсом. НАТО – це також політична організація, яка базується на цінностях свободи, демократії та прав людини як критеріях, необхідних для вступу до коаліції. І тут важливо підкреслити, що демократизація колишніх підлеглих Росії країн дійсно становить загрозу, але не для російського народу. Це загроза для клептократичного авторитарного путінського режиму, коли вільні й демократичні нації «показують поганий приклад» російському народу. Також важливо зазначити, що всі рішення в НАТО приймаються консенсусом, що фактично завадило Україні та Грузії приєднатися до альянсу у 2008 році, коли деякі країни-члени проголосували проти, побоюючись негативної реакції з боку Росії. Ось такий він цей «агресивний блок НАТО» – злякався рику російського ведмедя. Зараз багато хто

погоджується, що це була помилка, яка вже коштувала Україні тисячі життів і руйнування економіки та інфраструктури на сході країни.

Друга перспектива розвінчання російського нарративу про загрозу з боку НАТО її безпеці – скорочення сил Альянсу в Європі після 1991 року. Наприклад, в 1989 році понад 315 тисяч американських військових, які становили основну військову силу НАТО, були постійно дислоковані в Європі. До 2014 року, коли Росія анексувала український Крим, їхня кількість поетапно зменшилася до 61 тисячі, тобто в п'ять разів. За цей же період кількість американських військових літаків у Європі скоротилася з 800 до 170, тобто теж у п'ять разів (Cooper and Erlanger, 2014), а всі з 5000 американських танків повернулися до США (Van Wie, 2018).

Після закінчення холодної війни американці на знак доброї волі зняли з озброєння та знищили всю свою тактичну ядерну зброю наземного базування, водночас Росія й надалі її модернізувала та розвивала. Наприклад, до 1991 року в США було приблизно 5000 одиниць тактичної ядерної зброї, яка базувалася переважно в Європі. Водночас радянський тактичний ядерний арсенал був утричі більшим. Незважаючи на таку диспропорцію, американці виступили з односторонньою ініціативою щодо ядерного роззброєння. До 2003 року вони вивели і знищили всі ядерні артилерійські снаряди й балістичні ракети малої дальності, всю тактичну ядерну зброю на ударних підводних човнах і надводних кораблях ВМС, а також на морській авіації наземного базування, знищили всі ядерні глибинні бомби, зняли з бойової готовності стратегічні бомбардувальники. Зараз, два десятиліття поспіль, у той час як США мають лише близько 180 тактичних ядерних авіаційних бомб, розміщених у п'яти європейських країнах, Росія має в десять разів більше цієї кількості тактичної ядерної зброї різних типів (Kimball and Reif, 2017). Загалом же американська військова присутність у Європі до 2014 року становила лише 15 відсотків від того, що було в 1989 році (Cooper and Erlanger, 2014).

Європейські країни-члени НАТО також значно скоротили свої збройні сили після закінчення холодної війни. До 2014 року їхній середній щорічний військовий бюджет становив усього 1,6 відсотка ВВП. Тим часом Росія інтенсивно модернізувала озброєння та реформувала свої збройні сили, причому її щорічні військові витрати становили від 3,2 до 5,4 відсотків ВВП (The World Bank, 2020). Також важливо пам'ятати, що Росія є ядерною державою з другим за величиною арсеналом ядерної зброї у світі. Примітно, що після поразки СРСР у холодній війні колективний Захід не вимагав від Росії позбутися свого ядерного арсеналу. Натомість Захід завзято наполягав на повному ядерному роззброєнні України, Білорусі та Казахстану. Навіщо Заходу було це робити, якщо він збирався напасти Росію? Відповідь очевидна.

Твердження Росії про те, що вона анексувала Крим, щоб запобігти розміщенню на території півострова військових баз НАТО з ракетами, зблизька націленими на Росію, теж не мають ніякого сенсу. По-перше, досить глянути на мапу, щоб побачити, що відстань, наприклад, від Сумської області України до Москви всього 520 км, порівнюючи з відстанню в 1500 км від Криму. Окрім того, відстань від таких держав-членів НАТО як Литва, Латвія та Естонія до Москви становить якихось 700-750 км, а до Санкт-Петербурга – лише 300-600 км. І хоча ці країни Балтії є членами НАТО з 2004 року, ні ядерної зброї, ні будь-яких значних сил НАТО в цих країнах розміщено не було. Водночас російські ракети, які базуються в Калінінградському ексклаві, розташовані всього за 580 кілометрів від Берліна та лише за 300 кілометрів від Варшави. Одна лише російська 76-та гвардійська десантно-штурмова дивізія, яка базується в Пскові за 30 км від кордону з Естонією, ймовірно, потужніша за всі збройні сили цієї країни-члена НАТО (Wikipedia, 2011). Важливо також пам'ятати, що Росія є ядерною державою з другим за величиною арсеналом ядерної зброї у світі. Її численні підводні човни, озброєні ракетами з атомними боєголовками, можуть вразити будь-яку західну країну з порівняно короткої відстані, що

позбавляє твердження про наближення НАТО до кордонів Росії будь якого сенсу, бо щонайменше, як і раніше продовжує існувати стратегічний баланс сил.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, усі наведені чисельні факти однозначно спростовують заяви Росії щодо загрози з боку Заходу її національній безпеці через «розширення» НАТО на схід. Так у чому ж тоді справжня причина агресивної антизахідної політики Москви? Насправді відповідь лежить на поверхні, якщо ознайомитися з промовами, інтерв'ю та статтями Путіна та інших російських публічних діячів за останні два десятиліття (News President, 2021).

Важливо зазначити, що навіть якщо не враховувати нинішню агресію Росії проти України, то саме Росія завжди погрожувала своїм сусідам, з огляду на її імперське минуле та домінування в Східній Європі в останні кілька століть. Реваншистська риторика Росії заходить не лише до територіальних претензій щодо країн колишнього Радянського Союзу, але йде навіть далі, включно з претензіями на території Російської імперії царської доби. Кремль не приховує, що прагне повернути до сфери свого домінування не лише Східну та Центральну Європу, але й Фінляндію та Швецію щонайменше, а також послабити або розвалити ЄС і НАТО (Internet Archive Wayback Machine, 2008). У цьому контексті не треба також забувати про декілька століть експансії Росії, коли крихітне, але дуже агресивне князівство Московія, поглинаючи землі навколо, згодом перетворилося на величезну імперію, яка в zenіті своєї експансії займала п'яту частину всієї суші планети.

Також варто пам'ятати, що дії Кремля говорять голосніше ніж слова. Нинішня агресія Росії проти України є хоча й останнім, але не єдиним вторгненням Росії до своїх сусідів у після-радянський період. Або прямо як у Придністров'ї на початку 1990-х, у Грузії у 2008 році та в Криму у 2014 році. Або опосередковано як в Абхазії та Південній Осетії, починаючи з 1990-х років та на українському Донбасі з 2014 року. Скрізь Москва

продемонструвала свою імперську сутність та неоімперіалістичні наміри. В Україні Росія вчиняє звірства, подібні до тих, які вона вчиняла в 1990-х роках у Чечні (Human Rights Watch, 2000). Масове бомбардування житлових районів країн-жертв російської агресії (Молдова, Грузія, Сирія, Україна, Чечня) та велика кількість зафіксованих військових злочинів з боку російських військовослужбовців знову розкривають справжню природу сучасного російського режиму та суспільства. Лише це одне беззаперечно розвінчує лицемірні заяви Росії щодо загрози її національній безпеці з боку НАТО. Це саме Росія й далі залишається «імперією зла», яка постійно загрожуючи застосувати зброю масового знищення, є смертельною загрозою для своїх сусідів, свободи, демократії та і всього людства загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cooper H. and Erlanger S., 2014. *Military Cuts Render NATO Less Formidable as Deterrent to Russia*. [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2014/03/27/world/europe/military-cuts-render-nato-less-formidable-as-deterrent-to-russia.html> [Accessed 21 September 2021].
2. Human Rights Watch, 2000. *Russian Atrocities in Chechnya Detailed*. [online] Available at: <https://www.hrw.org/news/2000/06/01/russian-atrocities-chechnya-detailed> [Accessed 25 September 2021].
3. Internet Archive Wayback Machine, 2008. [online] Available at: <https://web.archive.org/> [Accessed 11 August 2021].
4. Kimball, D. and Reif, K. 2017. *The Presidential Nuclear Initiatives (PNIs) on Tactical Nuclear Weapons at a Glance*. [online] Available at: <https://www.armscontrol.org/factsheets/pnigance> [Accessed 22 September 2021].
5. NATO, 2019. *Что такое НАТО?* [online] Доступно: <https://www.nato.int> [Дата обращения 02 Октябрь 2021].
6. News President, 2021. *Президент России*. [online] Доступно: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/page/66> [Дата обращения 11 Август 2021].
7. Norris, Robert S. and Kristensen, Hans M., 2010. Global nuclear weapons inventories, 1945–2010. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 66 (4), [online] Available at:

REFERENCES

1. Cooper H. and Erlanger S., 2014. *Military Cuts Render NATO Less Formidable as Deterrent to Russia*. [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2014/03/27/world/europe/military-cuts-render-nato-less-formidable-as-deterrent-to-russia.html> [Accessed 21 September 2021].
2. Human Rights Watch, 2000. *Russian Atrocities in Chechnya Detailed*. [online] Available at: <https://www.hrw.org/news/2000/06/01/russian-atrocities-chechnya-detailed> [Accessed 25 September 2021].
3. Internet Archive Wayback Machine. 2008. [online] Available at: <https://web.archive.org/> [Accessed 11 August 2021].
4. Kimball, D. and Reif, K. 2017. *The Presidential Nuclear Initiatives (PNIs) on Tactical Nuclear Weapons at a Glance*. [online] Available at: <https://www.armscontrol.org/factsheets/pnigance> [Accessed 22 September 2021].
5. NATO, 2019. *Что такое НАТО?* [online] Dostupno: <https://www.nato.int> [Data obrasheniya 02 Oktyabr 2021].
6. News President, 2021. *Prezident Rossii*. [online] Dostupno: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/page/66> [Data obrasheniya 11 Avgust 2021].
7. Norris, Robert S. and Kristensen, Hans M., 2010. Global nuclear weapons inventories, 1945–2010. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 66 (4), [online] Available at:

- <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.2968/066004008> [Accessed 21 September 2021].
8. Paul C. and Matthews M., 2016. *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Why It Might Work and Options to Counter It.* [online] Available at: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> [Accessed 10 September 2021].
 9. The World Bank, 2020. *Military expenditure (% of GDP) - Russian Federation.* [online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=RU> [Accessed 11 August 2021].
 10. Van Wie, R., 2018. *Bring the tanks back: it is time to put a U.S. armored brigade in Germany.* [online] Available at: <https://warontherocks.com/2018/11/bring-the-tanks-back-it-is-time-to-put-a-u-s-armored-brigade-in-germany> [Accessed 11 August 2021].
 11. Wikipedia, 2011. *76th Guards Air Assault Division.* [online] Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/76th_Guards_Air_Assault_Division [Accessed 10 August 2021].
8. Paul C. and Matthews M., 2016. *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Why It Might Work and Options to Counter It.* [online] Available at: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> [Accessed 10 September 2021].
 9. The World Bank, 2020. *Military expenditure (% of GDP) - Russian Federation.* [online] Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=RU> [Accessed 11 August 2021].
 10. Van Wie, R., 2018. *Bring the tanks back: it is time to put a U.S. armored brigade in Germany.* [online] Available at: <https://warontherocks.com/2018/11/bring-the-tanks-back-it-is-time-to-put-a-u-s-armored-brigade-in-germany> [Accessed 11 August 2021].
 11. Wikipedia, 2011. *76th Guards Air Assault Division.* [online] Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/76th_Guards_Air_Assault_Division [Accessed 10 August 2021].

Інформація про автора

Чуприна Олег Олексійович – аспірант соціологічного факультету Національного університету Мейнут, (Республіка Ірландія); e-mail: oleg_chupryna@hotmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8854-9035>

Стаття надійшла до редакції: 22.11.2021 р.

Прийнята до друку: 10.12.2021 р.